

Algılanan Dünya

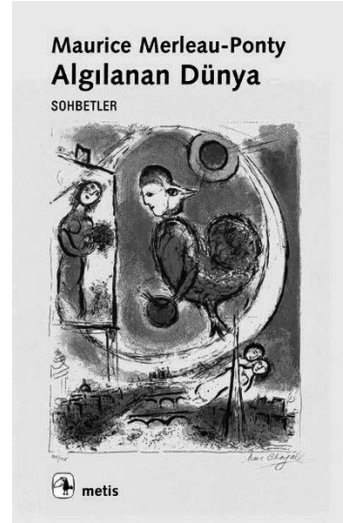
Merleau-Ponty, *The World of Perception*, M., Routledge, 2004.

Çeviren: Ömer Aygün

Metis Yayınları, İstanbul 2010.

*Duygu DİNÇER**

Algılanan Dünya, Fenomenoloji Felsefesi'nin güçlü temsilcilerinden biri olan ve 1908-1961 yılları arasında geçen yaşamı süresince yürütmüş olduğu çalışmalarla, "şuur ile organik, psikolojik ve hatta sosyal tabiatın münasebetlerini anlama"¹ (Gürsoy, 2014, s. 46) gayesi taşıdığını belirten Maurice Merleau-Ponty'nin önemli eserlerinden biridir. Eser, Merleau-Ponty'nin 9 Ekim-13 Kasım 1948 tarihleri arasında her cumartesi Fransız Ulusal Radyosu'nun "Fransız Kültür Saati" adlı programında yayımlanan (1) *Algılanan Dünya ve Bilimin Dünyası*, (2) *Algılanan Dünyayı Bulgulamak: Uzam*, (3) *Algılanan Dünyayı Bulgulamak: Duyu Nesnelere*, (4) *Algılanan Dünyayı Bulgulamak: Hayvanlık*, (5) *Dışarıdan Görünen İnsan*, (6) *Sanat ve Algı Dünyası*, (7) *Klasik Dünya ile Modern Dünya başlıklı yedi sohbetinden oluşmaktadır.*

* Araş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, duygu.dincer@marmara.edu.tr.

1 Kenan Gürsoy (2014). *Varoluş ve Felsefe*, Ankara: Aktif Düşünce Yayınları. Yazar bu alıntıyı eserinin "Maurice Merleau-Ponty'de Şuur-Beden İlişkisi" başlıklı bölümünde Maurice Merleau-Ponty'nin *La Structure du Comtement* (1977) adlı eserinden yapmıştır.

Kitabın ve radyo programının ilk sohbeti olan “Algılanan Dünya ve Bilimin Dünyası” başlıklı bölüm temel olarak bilimin, kendisiyle benzer karşılaştırma ve ölçüm sistemleri kullanmayan, fizik yasalarında olduğu gibi nedensel çıkarımlarda bulunmayan araştırmaları, bir “yanılsama” oldukları iddiasıyla yadsımaya ve dışlamaya hakkı olup olmadığı sorusunu ele almaktadır (s. 15). Merleau-Ponty bu sohbetiyle esasında, Fransız toplumu nezdinde tüm insanlığa, Descartes’ın etkisiyle ortaya çıkan ve uzun yıllardır hüküm süren “duyumların yanıltıcı olduğu” (s. 13) ve “algının ancak bilimin henüz açık hale getirilmemiş bir başlangıcı olduğu” (s. 14) görüşlerinde takılıp kalınmaması ve “dünyaya ilişkin bütün yaşanmış deneyimlerimizin değerini bir anda sıfırlayacak ölçüde bilime ve bilimsel bilgiye değer ver(ilmemesi)” (s. 12) gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştur. Merleau-Ponty’e göre bilimsel araştırmalara, onların durumları titiz bir biçimde ele almasına şüphesiz ki daima ihtiyaç vardır, ancak bu durum insanları bilimin “kusursuz, mutlak ve tarafsız” bilgi sunduğu yanılsamasına götürmemesi gerekmektedir. Zira XIX. yüzyıl sonlarından itibaren, bilimsel yöntem yoluyla ortaya konulan yasa ve kuralların mutlaklık arz etmediği ve yeni araştırmalarla çürütülmeye ya da genişletilmeye daima açık oldukları anlaşılmıştır.

Merleau-Ponty, sonraki üç bölümde deneyimlenen dünyada insanın uzama, nesnelere ve hayvanlarla ilişkilerini algı penceresinden bakarak irdelemektedir. “Algılanan Dünyayı Bulgulamak: Uzam” başlıklı bölümde modern resimden örnekler vererek klasik üç boyutlu uzam algısındaki değişimi tartışmış, insanların varolmakta oldukları uzamı “kendi perspektiflerinden” ve onunla “kurmuş oldukları tensel bağlar” üzerinden algıladıklarını (s. 35) belirtmiştir.

Merleau-Ponty, “Algılanan Dünyayı Bulgulamak: Duyu Nesnelere” başlıklı bölümde uzamı dolduran nesnelere ele almaya geçerek özne ve nesne (insan ve şeyler) arasındaki diyalogları irdelemektedir. Yazar, temel olarak şeyleri meydana getiren özelliklerin, ayrı ayrı duyu organlarından gelmiş olsalar da birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılamayacak kadar iç içe geçmiş oldukları fikrini savunmaktadır. Ayrıca insanların nesnelere olan ilişkilerinin mesafeli ve tarafsız olmadığını, aksine onlarla karışan ve adeta onlara insani vasıflar giydirecek yaşam alanlarına katan bir formda olduğunu ortaya koymaktadır.

“Algılanan Dünyayı Bulgulamak: Hayvanlık” adlı bölümde Merleau-Ponty, insanın bu dünyada yalnız olmadığını, içine hayvanların da dahil olduğu tüm ötekilerle birlikte varolduğunu belirtmekte (s. 36), ötekilere ve onların dünyalarına açık bir duruşla yaşamının erdemine dikkat çekmekte ve hayvan dünyasına haklarını geri verme konusunda insanlara çağrıda bulunmaktadır. İnsanoğlunun klasik dönemden bu yana “normal”lik etiketine yaslanarak hayvanlarla, akli dengesi yerinde olmayanlarla, çocuklarla ve ilkel olarak adlandırdıkları insanlarla kurduğu dışlayıcı ve önyargılı ilişkileri (s. 39) irdeleyen Merleau-Ponty, bu tutumların onların dünyasını hakiki manada anlamaktan, keşfetmekten ve kucaklamaktan ne kadar uzak olduğunu gözler önüne sermektedir.

Merleau-Ponty “Dışarıdan Görünen İnsan” adlı bölümde bu noktadan hareketle “insan olmaklık” mevzusunu mercek altına almaktadır. Ona göre “insan olmaklık” bir “yönelim” (Gürsoy, 2014, s. 46) ile dış dünya ve tüm ötekilerle (tensel) bağlar kurmak, bağlantı halinde olmaklıktır. Ayrıca insan olmaklık, asla bitmeyen, tamamlanmayan bir projedir ve bu anlamda tüm insanların yazgısı birbirleriyle ortakır (s. 55). Bu projenin yalnız başına, köksüz ve bağısız bir halde tamamlanmasına imkan olmadığı gibi, kişinin kendi olma sorumluluğunu bir başkasına devretme lüksü de yoktur (s. 54).

Merleau-Ponty buraya kadar olan kısımda insanın uzam, nesnelere, hayvanlar, kendisi ve diğer insanlar ile olan ilişkilerini inceledikten sonra “Sanat ve Algı Dünyası” başlıklı altıncı bölümde ressamın, şairlerin, yazarların, yönetmenlerin ve müzisyenlerin dünyasından verdiği örneklerle sanatın, algılanan dünya içindeki anlam ve önemini gündemine yerleştirmiştir. Zira ona göre “algılanan dünya, yalnızca doğal şeylerin bütünü değildir, tablolarıdır da, müziklerdir, kitaplardır, Almanların bir ‘kültür dünyası’ dedikleri şeydir aynı zamanda. Kendi ufukumuzu daraltmak ya da kendimizi taşla suyla sınırlamak şöyle dursun, algılanan dünyanın içine sokulmakla sanat yapıtlarını, dili ve kültürü bütün o özerklikleri ve temel zenginlikleri içerisinde düşünmenin yolunu bulmuş oluruz (s. 68).” Gerek yapmış olduğu sohbetlerin bütününde gerekse bu bölümde resim, Merleau-Ponty’nin algı dünyasının kapılarını aralamakta yararlandığı en temel başvuru kaynaklarından biridir. Çünkü ona göre sanat yapıtlarının “etli tenli bir bütünlükleri” vardır (s. 61) ve kişi ancak algının peşinden gittiği ölçüde bir sanat yapıtını anlamaya hazır hale gelebilir(mektedir)” (s. 61). Bu yapıtlar algısal deneyim kaynağıdır ve “dünyanın taklidi değil başlı başına bir dünya”dırlar (s. 62).

Merleau-Ponty kitabın “Klasik Dünya ile Modern Dünya” başlıklı son bölümünde, önceki sohbetlerde yapılan tüm tartışmaları ve varılan tüm sonuçları da içerecek şekilde modern düşüncenin izlediği seyri ve algılanan dünya deneyimlerindeki dışavurumlarını değerlendirmektedir.

Sonuç olarak Merleau-Ponty, Algılanan Dünya adlı eserinde yer alan sohbetleriyle okurları içinde yaşadıkları dünyayı, içinde buldukları uzamı, diyalog halinde buldukları canlı, cansız tüm varlıkları daha derinden duyumsamaya, gerek algı aktını gerekse ötekilerle birlikte varolmak üzere kurdukları tensel bağlantıları yeniden gözden geçirmeye; duyumsal deneyimlere hak ettiği kıymeti vermeye ve “algı dünyasında şeyleri ve şeylerin görünme biçimlerini birbirinden ayırmanın olanaksız” (s. 60) olduğunu kabul etmeye davet etmektedir.

Kaynakça

Gürsoy, K. (2014). *Varoluş ve Felsefe*, Ankara: Aktif Düşünce Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2010). *Algılanan Dünya: Sohbetler* (Çev. Ömer Aygün), İstanbul: Metis Yayınları.